

‘Voedselzekerheid creëren is mogelijk’

Jaarvergadering over technologie voor voedselproductie

Op dinsdag 9 december 2008 vond de jaarvergadering van Nefyto plaats. Het thema was ditmaal ‘technologie voor voedselproductie’. Na een inleiding door professor Rudy Rabbinge volgde een levendige paneldiscussie, waarin het ook ging over de revisie van gewasbeschermingsrichtlijn 91/414.

In 2050 zal de aarde worden bevolkt door negen miljard mensen. Die moeten worden gevoed met 1,5 miljard hectare teelbare grond. Voor de één is het onbetwist dat een verdere technologische ontwikkeling de enige mogelijkheid is om de groeiende wereldbevolking te voorzien van voedsel en plantaardige hulpstoffen. De ander distantieert zich van de industriële agribusiness en vindt dat voeding natuurlijk, schoon en eerlijk moet zijn: geproduceerd in samenhang met het erfgoed van traditie en cultuur.

Hoe gaan we die negen miljard mensen straks voeden? Redden we dat door zo dicht mogelijk bij de traditionele landbouw te blijven? Of is een verdere toepassing van technologie in de voedselproductie onafwendbaar? Dat was het thema van de jaarvergadering van Nefyto die plaatsvond op 9 december in Den Haag.

Groene revolutie

Na een welkom door Nefyto-secretaris Jo Ottenheim en de jaarrede door voorzitter Meerten Smit (zie pagina 2) werd de overstap ge-

maakt naar het thema van die middag: technologie voor voedselproductie.

Dat begon met een boeiende inleiding door Rudy Rabbinge, universiteitshoogleraar duurzame ontwikkeling & voedselzekerheid. Een

samenvatting van zijn inleiding.

De landbouw heeft de afgelopen decennia steeds meer geproduceerd per hectare. Meststoffen, veredeling, mechanisatie, irrigatie en gewasbeschermingsmiddelen hebben

Conclusies Rudy Rabbinge

- Voedselzekerheid creëren is mogelijk.
- Dat kan ook als een deel van de wereldbevolking door groeiende rijkdom meer dierlijke eiwitten gaat eten.
- Een hogere productiviteit is beter voor het milieu, want er is dan minder areaal nodig en dat is tegelijk beter voor de biodiversiteit.
- Het is niet verantwoord om op grote schaal biobrandstoffen te gaan telen.
- Verbeter opbrengstbeperkende factoren als nutriënten, water, arbeid, ziekten, plagen, onkruiden en na-oogst verliezen.
- Internationale samenwerking is belangrijk om tot de juiste maatregelen en beslissingen te komen.

daaraan bijgedragen. Ter illustratie: voorheen leverde een hectare 1300 tot 1800 kilo tarwe op, met 240 uur arbeid. Nu is dat 9000 kilo met 8 uur arbeid.

Afrika is achtergebleven in deze

‘groene revolutie’. Daar wordt nu minder voedsel per hoofd van de bevolking geproduceerd dan voorheen. De totale productie is wel gestegen, maar minder sterk dan is de rest van de wereld. Bovendien is de

Afrikaanse bevolking fors gegroeid. “Een verdrietige situatie, met meerdere oorzaken”, aldus Rudy Rabbinge. “Ook in Afrika moet nu echt een groene revolutie gaan plaatsvinden. Niet stapje voor stapje, maar heel snel.”

Overigens biedt de aardappel kansen voor Afrika, omdat dit gewas minder water nodig heeft dan de traditioneel Afrikaanse gewassen en een oplossing kan zijn voor het daar heersende gebrek aan vitamine A.

Biobrandstoffen bedreiging

Ook mondiaal moet de groene revolutie doorgaan, met het oog op de groeiende wereldbevolking. “Anders hebben we straks een landbouwareaal nodig ter grootte van de Verenigde Staten. Er is een verdubbeling van de productie nodig, met minder water, minder areaal en minder hulpmiddelen. Dat kan alleen door fijnregelen.”

Ook handel kan bijdragen. Zo is er een surplus in Latijns-Amerika, waarmee bijvoorbeeld China deels kan worden gevoed.

De opkomst van de biobrandstoffen ziet Rudy Rabbinge als een bedreiging voor het wereldvoedsel-vraagstuk. ‘Fuel for the rich, no food for the poor’, is een visie die door de hoogleraar onderschreven wordt. “Ik zie meer mogelijkheden in benutting van zon en wind. Slechts drie procent van het zonlicht wordt nu benut voor fotosynthese.”

Momenteel loopt er een onderzoek naar zogeheten BioSolar Cells, waaraan zes Nederlandse universiteiten deelnemen. Het onderzoek is gericht op het beter benutten van de fotosynthese, waardoor veel minder areaal nodig is voor de productie van voedsel en biobrandstof.

Gewasbescherming

Rudy Rabbinge benadrukt hoe belangrijk gewasbeschermingsmiddelen zijn voor de beschikbaarheid van voedsel. “Niet alleen gewasbescherming vóór de oogst, maar zeker ook na de oogst. Want de na-oogstverliezen zijn nog steeds aanzienlijk. Zonder gewasbeschermingsmiddelen is een veel groter areaal nodig. Dat is een milieukundig argument voor de inzet van gewasbeschermingsmiddelen.” ■

Discussie onder leiding van Wouke van Scherrenburg

Na de inleiding door universiteitshoogleraar Rudy Rabbinge volgde een forumdiscussie, die weer werd gevolgd door een discussie met de zaal. De discussie werd geleid door Wouke van Scherrenburg, voormalig politiek verslaggeefster voor onder meer Den Haag Vandaag en NOVA.

Het forum werd gevormd door Susanne Sütterlin (Plantenziektenkundige Dienst en sinds kort ministerie van LNV), Jorrit Dekkers (sectormanager tuinbouw Rabobank Nederland), Gijs Kuneman (directeur Centrum voor Landbouw en Milieu), Sjaak Langeslag (voorzitter werkgroep gewasbescherming LTO Nederland) en Frank Wijnands (onderzoeker Praktijkonderzoek Plant en Omgeving).

Door de actualiteit van de dag kwam ook de revisie van de Europese gewasbeschermingsrichtlijn aan de orde. Op het moment van discussie was nog niet bekend hoe deze precies zou uitpakken. Duidelijk is wel dat de gevolgen aanzienlijk zullen zijn en dat veel teelten onder zware druk komen, zo blijkt uit een impactanalyse van de WUR in opdracht van LTO Nederland. “Maar wordt de soep echt zo heet gegeten als hij wordt opgediend?”, vraagt Wouke van Scherrenburg aan het forum. “Dat kun je pas achteraf vaststellen”, vindt Sjaak Langeslag, die zich verbaast over het feit dat het Europees Parlement niet eerst zelf een impactanalyse heeft gedaan. Hij is behoorlijk pessimistisch. Dit in tegenstelling tot CLM-directeur Gijs Kuneman: “Is het wegvallen van stoffen echt zo’n drama? Er

zijn ook kansen. Kijk naar hoe voorlopers het doen. Ik vind de klimaatverandering een veel grotere zorg dan de revisie.” Frank Wijnands beaamt dat beperkingen in het middelenpakket de creativiteit kunnen bevorderen. “Wel vind ik de introductie van cut-off criteria ontijdig en onnodig. Er is immers al heel veel gerealiseerd. De sector heeft juist vrijheid nodig om goede oplossingen te bedenken en te ontwikkelen.” Waarop Jorrit Dekkers aanvult: “Dat het Nederlandse product beter betaald wordt dan producten uit andere landen, heeft te maken met de zorgvuldigheid waarmee Nederlandse telers met gewasbescherming omgaan.”

In 2050 moet de wereldvoedselproductie verdubbeld zijn ten opzichte van vandaag. Dat

Wouke van Scherrenburg leidt de discussie. Hier in actie met tomatenteler Tiny Aerts (foto links) en Theo Schmitz, directeur van de VEWIN.

daarvoor gewasbeschermingsmiddelen nodig zijn, daar is het hele forum mee eens. “Maar niet alleen gewasbeschermingsmiddelen”, benadrukt Susanne Sütterlin. “Het gaat om een breed pakket innovatieve maatregelen, met daarin bijvoorbeeld ook veredeling.” Frank Wijnands vult aan: “De 21e eeuw wordt de eeuw van de verduurzaming en ecologisering. Dat vergt wel intelligentie en creativiteit. Maar niets is onmogelijk voor de menselijke geest.” Sjaak Langeslag merkt op dat de mogelijkheden van resistentieveredeling niet overschat moeten worden, ook met de inzet van biotechnologie. “Het is moeilijk en het duurt twee tot 25 jaar om een nieuw ras te ontwikkelen. Bovendien wil je dat een ras resistent is tegen meerdere ziekten.”

Akkoord EU over gewasbescherming

Op 17 december 2008 hebben onderhandelaars van het Europees Parlement een compromis bereikt met vertegenwoordigers van de Europese Raad (onder Frans voorzitterschap) over twee belangrijke Europese wetgevingsvoorstellen. Het ene voorstel betreft de nieuwe Verordening inzake het toelatingsbeleid, dat in 2008 veel stof heeft doen opwaaien. Het andere voorstel betreft de Richtlijn voor duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

Het onderhandelingscompromis wordt in de week van 12 januari 2008 ter goedkeuring aan de plenaire vergadering van het Europees Parlement voorgelegd. Daarna moet de Raad van Ministers nog zijn goedkeuring aan de voorstellen geven. Als dit allemaal volgens plan verloopt, komt er een einde aan een wetgevingsproces dat meer dan acht jaar heeft geduurd.

Geïntegreerde gewasbescherming op achterstand gezet

Op grond van een rechterlijke uitspraak inzake herprioritering was in 2007 een herbeoordeling van gewasbeschermingsmiddelen noodzakelijk. Deze herbeoordeling heeft tot negatieve gevolgen geleid voor geïntegreerde gewasbescherming. Dat is de conclusie van een quick scan die de Plantenziektenkundige Dienst heeft uitgevoerd in het najaar van 2008.

Zo is het voor een aantal teelten niet meer mogelijk te werken met LDS (Lage Doseringssystemen), waardoor geïntegreerde onkruidbestrijding niet meer mogelijk is. Verder kunnen in bepaalde gewassen biologische bestrijders niet meer worden ingezet, omdat bijvoorbeeld een correctiemiddel of een selectief middel is weggevalen. De Plantenziektenkundige Dienst geeft een aantal oplossingen aan, maar daarbij gaat het veelal om oplossingen die effect hebben op langere termijn en op een breder niveau.

Thierry Chenet in dagelijks bestuur Nefyto

Per 1 januari 2009 heeft het dagelijks bestuur van Nefyto versterking gekregen in de persoon van Thierry Chenet, die sinds 1 april 2007 country manager is van Bayer CropScience in Mijdrecht. Het dagelijks bestuur kent daarmee vier leden. De andere leden zijn voorzitter Meerten Smit (BASF), Han Rupert (Mabeno) en Jonathan Brown (Syngenta).

Chemtura beëindigt deelname Nefyto

Per 31 december 2008 heeft Chemtura in Amsterdam het geassocieerd deelnemerschap van Nefyto beëindigd. Chemtura (met rechtsvoorgangers Crompton, Uniroyal, Duphar en Philips-Duphar) was sinds de oprichting bij Nefyto aangesloten. Sinds enige tijd zijn de Europese activiteiten echter gereorganiseerd, waarmee het aantal stafmedewerkers in Nederland sterk is gereduceerd. Deelnemerschap van Nefyto was daardoor minder zinvol geworden. Chemtura blijft wel aangesloten bij ECPA en een aantal andere Europese associaties.

Counterfeit blijft aandacht vragen

De strijd tegen counterfeitproducten (namaakmiddelen) blijft ook in het komend jaar de aandacht van Nefyto houden. In februari 2009 organiseert Nefyto een bijeenkomst voor stakeholders waarin wordt nagegaan welke rol betrokkenen kunnen spelen om bewustwording en controle te verbeteren om daarmee de doorvoer en invoer van namaak-gewasbeschermingsmiddelen te voorkomen.

Tijdens de jaarvergadering van Nefyto in december 2008 werd de Nederlandse vertaling van het ECPA-rapport gepubliceerd onder de titel: 'Vervalste gewasbeschermingsmiddelen in Europa – 2008, Feiten, Gevolgen en Vereiste Actie'. Dit rapport is te downloaden van de website van Nefyto (www.nefyto.nl).

VWA ziet weer minder normoverschrijding residu

Voor het vijfde achtereenvolgende jaar is het aantal MRL-overschrijdingen van Europese producten afgenomen. Ook het overschrijdingspercentage van producten van buiten de EU nam af. Dit blijkt uit een samenvatting van de Nederlandse controle-resultaten van residuen van gewasbeschermingsmiddelen over 2007 zoals gepubliceerd door de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA). De VWA schrijft de daling van de overschrijding onder meer toe aan de voortgaande EU-harmonisatie. Zonder

meer zullen ook diverse initiatieven in de keten bijdragen aan het terugdringen van overschrijdingen. Per 1 september 2008 zijn alle MRL's in de EU geharmoniseerd.

‘Verordening bedreigt innovatiekracht’

Jaarrede Nefyto-voorzitter Meerten Smit

De jaarvergadering van Nefyto op 9 december 2008 begon met de jaarrede van voorzitter Meerten Smit. In zijn jaarrede gaat hij vooral in op de revisie van gewasbeschermingsrichtlijn 91/414, die naar verwachting in 2009 zal resulteren in een nieuwe Europese toelatingsverordening.

Volgens planning (bij het ter perse gaan van dit Nefyto Bulletin) stemt het Europees Parlement op 12 januari 2009 over de nieuwe gewasbeschermingsverordening.

Het meest heikele onderdeel daarvan betreft de zogeheten cut-off criteria. Meerten Smit legt uit dat ‘risico’ de optelsom is van specifieke product- of stoffeïenschappen (hazard) en blootstelling en dat bij de toekomstige EU-beoordeling van gewasbeschermingsmiddelen de nadruk komt te liggen op de stoffeïenschappen.

“Het principe van de cut-off criteria is gebaseerd op hazard, niet op risico. Dat is ons inziens een verkeerde benadering. Nefyto pleit voor een beleid gebaseerd op het minimaliseren van risico's. De kans bestaat verder dat er nieuwe cut-off criteria bij gaan komen als ze eenmaal geïntroduceerd zijn. Bovendien zijn de cut-off criteria een streep door alle geleverde inspanningen. En zullen in het bijzonder de kleine teelten zwaar worden getroffen.”

Dramatische gevolgen

De industrie is gebaat bij een snel en voorspelbaar toelatingssysteem. “Op onderdelen gaat dit de goede kant op. Dat geldt bijvoorbeeld voor dataprotectie.”

Maar de grootste zorg blijven de cut-off criteria en de impact die de voorstellen hebben op de (Nederlandse) teelten. Meerten Smit laat een slide zien met een kop uit De Telegraaf van medio oktober 2008: ‘Tulpenteelt in gevaar’. “Blijkbaar is een nationaal symbool als de tulp nodig om een maatschappelijke discussie op gang te brengen.”

De Tweede Kamer heeft minister Verburg (LNV) gevraagd om de haken in het zand te zetten en vast te houden aan de uitkomst van de Commissie en de Raad (gemeenschappelijk standpunt). “Verburg heeft hier gehoor aan gegeven. Haar standpunt is dat het niet strenger

Meerten Smit: “Nefyto pleit voor een beleid gebaseerd op het minimaliseren van risico's. We zijn principieel tegen cut-off criteria en dat blijven we ook.”

moet worden dan genoemde uitkomst.”

Ook het gemeenschappelijk standpunt heeft al verstrekkende gevolgen, zoals wordt geïllustreerd door de tabel uit het WUR-rapport met de potentiële saldodervingen. “Met saldodervingen van bijvoorbeeld 14 procent voor consumptie-aardappelen en 99 procent voor tulpenbollen zijn de gevolgen inderdaad dramatisch.”

Innovatiekracht

Het thema van de jaarvergadering is ‘technologie voor voedselproductie’. “Dat is niet voor niets. De

cut-off criteria hebben ook gevolgen voor de middelen die nu in ontwikkeling zijn. Van de industrie wordt verwacht dat ze innovatiekracht heeft. Dat wordt steeds moeilijker. Om ziekten en plagen te bestrijden heb je nu eenmaal een bepaalde mate van toxiciteit nodig. Door de groei van de wereldbevolking zal de behoefte aan voedsel in 2050 verdubbeld zijn. Groene biotechnologie zal cruciaal zijn. Met daarin een belangrijke rol voor gewasbeschermingsmiddelen. Maar dan moet de industrie wel kunnen blijven innoveren.” ■

Andere onderwerpen in de jaarrede

■ Voor het toelatingsbeleid was 2008 een overgangsjaar. Er was de industrie ten aanzien van de gevolgen van de herprioritering een ‘zachte landing’ beloofd. Maar met 29 middelen in een bezwaarschriftprocedure valt dat tegen. Positief is de afspraak over de opgebruikstermijn tot juni 2009 van middelen met oude etiketten. Dit moet wel goed worden gecommuniceerd naar eindgebruikers. Er zijn zorgen over het aantal nieuwe toelatingen: dat hadden er meer moeten en kunnen zijn. En hoe gaat de wederzijdse erkenning uitpakken?

■ De convenantpartners van het convenant duurzame gewasbescherming staan achter de einddoelstellingen en geloven ook dat die realiseerbaar zijn. Wel is een behoorlijke eindsprint nodig.

■ Voor de ontwikkeling van duurzame landbouw blijft Nefyto uiteraard betrokken bij diverse projecten als Telen met Toekomst en Schone Bronnen. Ook zal in 2009 aandacht komen voor een nieuw TOPPS-project (zie pagina 4) en het verder invulling geven aan Product Stewardship. De initiatieven vanuit de akkerbouw (emissieloos) en fruitteelt (residu-vrij) vindt Ne-

fyto prima als ambitie. Maar bij de haalbaarheid worden vraagtekens gezet: “Blijf wel met beide benen op de grond.”

■ Wat betreft voedselveiligheid: als de markt vraagt om lagere MRL's, dan doen we mee. Maar we moeten niet de wetenschappelijke basis van de MRL als residu-norm loslaten. Ambities zijn prima, maar het vertrouwen in wetenschappelijke normstelling moet blijven.

■ Namaak-gewasbeschermingsmiddelen (counterfeit) zijn in Europa een groeiend probleem, maar gelukkig (nog) niet in Nederland. Dat laatste dankzij de inspanningen van Agrodis, de brancheorganisatie van de distributie. Het is een goede zaak dat het certificeringssysteem (RCS) van Agrodis binnenkort algemeen verbindend wordt verklaard.

■ Het jaar 2009 zal voor Nefyto in het teken staan van de implementatie van de Europese toelatingsverordening, de uitvoering van het convenant, discussie met en over het Ctgb, en Product Stewardship.

Jan Boleij met pensioen

Sinds 1993 directeur van het Ctgb

Jan Boleij, sinds 1993 directeur van het Ctgb, gaat per 1 maart aanstaande met pensioen.

Nefyto Bulletin zocht hem op en sprak met hem over zijn loopbaan, gewasbescherming en uiteraard het Ctgb. Ook werpt Jan Boleij een blik in de toekomst.

“Op 6 maart aanstaande word ik 65 en mag ik met pensioen. Ik heb dit werk altijd met heel veel plezier gedaan, maar ik vind het mooi geweest. Ik ben sinds eind 1993 directeur van het Ctgb en secretaris van het college. Het kan geen kwaad dat er weer eens ‘nieuw bloed’ komt.”

Jan Boleij werd in 1944 geboren in Friesland. Zijn moeder komt uit West-Friesland, zijn vader uit Brabant. Na Friesland volgde snel Amsterdam en daarna het Brabantse

lating van Bestrijdingsmiddelen (CTB) opgericht, dat als zelfstandig bestuursorgaan de toelating moest gaan uitvoeren. De vier departementen hadden elk in het CTB een collegelid en een plaatsvervangend collegelid voorgedragen. Ik kwam via het toenmalige ministerie van SoZaWe als plaatsvervangend lid in het college.”

Maar daar bleef het niet bij. “In de eerste maanden had het CTB een interim-directeur. Ik zag de ontwik-

Hoogleraarschap

In de eerste jaren van zijn loopbaan bij het CTB was Jan Boleij nog steeds hoogleraar. “Het CTB was voor mij toch een sprong in het duister. Ik vond het wijs om nog met één been in de academische wereld te blijven staan. Bovendien had ik nog enkele promovendi, die ik niet aan hun lot wilde overlaten.”

Maar na enkele jaren diende zich toch het moment aan om van de universiteit afscheid te nemen. “Ik zag dat mijn stap naar het CTB een goede ‘move’ was geweest.”

Jan Boleij nam toen bewust afscheid van zijn titel als professor. “Ik had geen behoefte om die titel te koesteren. Je wil niet pronken met een hoedanigheid die je niet meer hebt. De toga zit nu in de verkleedkist voor mijn kleinkinderen.”

Waar Jan Boleij de anekdote aan toevoegt: “Ik kwam wel eens bij een kapper in Wageningen. Die had allemaal laatjes met de namen van professoren erop, met daarin hun eigen lotions en dergelijke. ‘Daar wil ik niet bij horen’ dacht ik toen.”

Chemische gewasbescherming

Hoe kijkt Jan Boleij aan tegen chemische gewasbescherming? In de jaren zeventig zat hij immers, althans wetenschappelijk, in de ‘milieuhoek’. “Ik heb altijd wel een (milieu)kritische blik gehad ten aanzien van gewasbeschermingsmiddelen, want het zijn nu eenmaal biologisch actieve stoffen. Maar ik heb nooit de opvatting gehad ‘chemische gewasbescherming moet de wereld uit’. Ik vind dat je kansen moet benutten om middelen het werk te laten doen waarvoor ze bedoeld zijn en andere effecten te vermijden.”

Jan Boleij vindt het begrijpelijk en terecht dat burgers kritisch zijn. “Maar als je er middenin staat, zoals een toelatingsinstantie of producent, word je genuanceerder. Mijn omgeving verwacht ook dat ik genuanceerd ben. Als Ctgb probeer je steeds een goed evenwicht te vinden. Voor toelatingaanvragers staan grote belangen op het spel. Dat beseffen we terdege. Maar we hebben ook te maken met gebruikers, consumenten, milieu(beweging), waterbeheerders enzovoorts. En natuurlijk met de politieke koepel.”

Maar de taak van het Ctgb is toch het beoordelen van toelatingsaanvragen op basis van wettelijke criteria? En dat is toch een objectieve aangelegenheid? Dan hoeft het

keling die het CTB doormaakte en dacht ‘als ik nog eens iets anders wil dan de academische wereld, dan is dit misschien een kans’. Toen er een vaste directeur werd gezocht, heb ik gesolliciteerd en dat pakte goed uit. Zo ben ik in september 1993 begonnen als directeur van het CTB. Jan Koeman was toen voorzitter van het college.”

Wat trok Jan Boleij in het werk voor het CTB? “Ten eerste vind ik het werk inhoudelijk interessant. Daarnaast was en is er veel politiek-maatschappelijke belangstelling voor bestrijdingsmiddelen. Ik vond het een uitdaging om me daar in te storten. Ook het feit dat het CTB een organisatie in opbouw was, vond ik aanlokkelijk. In mijn studie heb ik het bijvak bedrijfskunde gevolgd en bestuurlijke zaken hebben mij altijd geïnteresseerd.”

Dat de arbeidsmarkt er in 1993 heel anders uitzag, ook voor academi-

cici, blijkt uit de cijfers: “Toen ik solliciteerde, waren er 150 sollicitanten. Nu zijn het er maar tien.”

‘Met ons werk sta je midden in de samenleving. Dat houdt je bij de les’

Uden, waar Jan Boleij het grootste deel van zijn jeugd doorbracht. Na de middelbare school ging hij naar Utrecht om scheikunde te studeren. Ook volgde een promotie, over een fysisch-organisch-chemisch onderwerp.

Na studie en promotie ging Jan Boleij in 1972 naar de toenmalige Landbouwwuniversiteit Wageningen om te helpen bij de opzet van de studierichting milieuhygiëne. “En dan met name het aandachtsgebied luchtverontreiniging. Later kwamen daar ook binnenlucht en arbeidshygiëne bij. Ik ben altijd geïnteresseerd geweest in blootstelling en gezondheidseffecten.” In 1988 werd Jan Boleij hoogleraar bij de vakgroep gezondheidsleer.

Oprichting CTB

Wanneer kwam gewasbescherming om de hoek kijken? “Dat was begin 1993. Tot dan toe werd de toelating van bestrijdingsmiddelen uitgevoerd door vier departementen. In 1993 is het College voor de Toe-

Het Ctgb is gehuisvest aan de Stadsbrink in het centrum van Wageningen, op de eerste en tweede verdieping van een deel van dit gebouw.

Nieuwe fase voor Ctgb

Het Ctgb gaat nu in een nieuwe fase in, vertelt Jan Boleij. “De laatste jaren was er meer dan genoeg werk voor de nationale toelatingsinstanties. Dat kwam door de Europese herbeoordeling van stoffen. Daarvan komt voor gewasbeschermingsmiddelen nu het eind in zicht. Er komt een moment dat er minder werk te verdelen zal zijn en dan krijgen we meer concurrentie van zusterorganisaties. Want toelatingsaanvragers kunnen zelf kiezen waar ze de toelatingsaanvraag van een werkzame stof onderbrengen. En voor de toelating van toepassingen zal zonale toelating en wederzijdse erkenning een grotere rol gaan spelen.” Maar het Ctgb is ambitieus. “Als toelatingsinstantie willen we binnen Europa vooraan zitten. We scoren nu al goed als het gaat om de beoordeling van nieuwe stoffen, daarmee zitten we bij de top vijf van Europa.”

Wat zijn de kritische succesfactoren? “Ten eerste tijdigheid, want een toelatingaanvrager wil graag zo snel mogelijk de markt op met het oog op rendement. Daarmee scoren we Europees niet slecht, maar in absolute zin kan het beter. Kwaliteit is ook belangrijk, want er volgt altijd een Europese beoordeling waarin andere landen meekijken. Een producent moet er van op aan kunnen dat een beoordeling goed is en niet strandt in het Europese proces daarna. De derde succesfactor is toegankelijkheid en transparantie.” Het Ctgb gaat commercieel? “Ja, in zekere zin wel. Dat vraagt klantgerichtheid. Tegelijk beseffen we dat we ook met een omgeving te maken hebben. En uiteraard willen we onze onafhankelijkheid waarborgen. Dat is een bijzonder spanningsveld en het Ctgb gaat hiermee een nieuwe fase in.”

Jan Boleij op zijn kleine vrachtschip in de jachthaven van Wageningen, waarmee hij na zijn pensionering Europa wil doorkruisen.

Bart Bosveld volgt Jan Boleij op

Bart Bosveld, directeur bij SETAC Europa, zal per 1 april 2009 Jan Boleij opvolgen als directeur en secretaris van het Ctgb. Bart Bosveld (1959) is momenteel executive director bij de Society of Environmental Toxicology and Chemistry (SETAC) Europe te Brussel en tot 1 april 2009 plaatsvervangend lid van het Ctgb. Bart Bosveld studeerde biologie aan de universiteit van Groningen. Daarna was hij docent biologie en onderzoeker bij het RIVM (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu). In de jaren negentig promoveerde hij aan de Universiteit Utrecht. Vervolgens kwam hij op het Nederlandse Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN). Toen het IBN samenging met Alterra (WUR), werd hij in 2001 hoofd van het onderzoeksteam ecotoxicologie. In 2003 werd Bart Bosveld executive director van SETAC Europa (Society of Environmental Toxicology and Chemistry). SETAC is een mondiale non-profit organisatie, waarbij instellingen en personen zijn aangesloten die onderzoek doen naar onder meer milieuproblemen. Als directeur bij SETAC vormde Bart Bosveld een schakel tussen wetenschap, overheid en industrie. (Bron: persbericht Ctgb en website SETAC)

Ctgb in principe toch geen rekening te houden met het genoemde krachtenveld? “Dat ligt toch anders”, antwoordt Jan Boleij. “We maken hier wetenschappelijke afwegingen en ook in de wetenschap is niet alles objectief. Niet voor niks zijn er zoveel wetenschappelijke discussies. Bovendien zijn er in het toelatingsproces altijd beoordelingsmomenten waarover gediscussieerd moet worden en waar je inschattingen moet maken. Als Ctgb hebben we manoeuvreer- en speelruimte nodig. Daarom vind ik het ook belangrijk om transparant te zijn voor de buitenwereld.”

Opvallende momenten

Terugkijkend op vijftien jaar CTB/Ctgb, wat vond Jan Boleij opvallende momenten? “Tot 2000 lag voor het CTB het accent op vakinhoudelijke ontwikkeling. In 2000 is het CTB zelfstandig en moesten we zelfvoorzienend worden. Dat vraagt een andere organisatie en een andere manier van werken. Die overgang was voor mij een uitdaging

en ik vind dat we daar goed in geslaagd zijn.”

Nog net voor de pensionering van Jan Boleij zal het Ctgb gecertificeerd worden volgens de norm Certe- t. Dit een aangepaste ISO-norm voor kennisintensieve organisaties.

Heeft Jan Boleij twijfelmomenten gehad? “Ik heb me wel eens afgevraagd ‘ga ik me niet vervelen?’. Maar dat heeft zich nog nooit voorgedaan. Met ons werk sta je midden in de samenleving. Dat houdt je bij de les en het verveelt nooit.”

Overigens gaat het Ctgb weer een nieuwe fase in (zie kader), nu de Europese herbeoordelingen op een eind lopen. Daar ligt een uitdaging voor Bart Bosveld, die per 1 maart 2009 Jan Boleij zal opvolgen als directeur en secretaris van het Ctgb (zie kader hierboven).

Wat gaat Jan Boleij met zijn vrije tijd doen? “Ik word ‘binnenschipper’. We hebben sinds drie jaar een klein, luxe ingericht vrachtschip. Daar gaan we mee door Europa varen. Dat is heerlijk. Je bent dan heel druk met niks doen.” ■

Aandacht voor puntemissies blijft nodig

Europees project TOPPS

Het Europese project TOPPS richt zich op het beperken van puntemissies van gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater. Daar valt nog winst te halen. Europees gezien zeker, maar ook in Nederland.

Puntemissies naar het oppervlaktewater kunnen verschillende oorzaken hebben. De belangrijkste risicomomenten zijn het vullen en schoonmaken (intern en extern) van de spuittank. Tijdens het vullen van de spuittank kan gemorst worden. Of de seal van een verpakking kan wegwaaien en in de sloot terecht komen. Er komt dan een kleine, maar geconcentreerde hoeveelheid middel in de sloot, wat lokaal een overschrijding van de MTR (Maximaal Toelaatbaar Risico) kan veroorzaken. Bij het schoonmaken van de spuitmachine kan spoelwater van een erf afstromen en in een nabijgelegen sloot terecht komen. En zo zijn er meer mogelijke oorzaken van puntemissies.

Drift is overigens geen puntemissie, maar wordt beschouwd als een diffuse emissie. Drift en puntemissie hebben gemeen dat ze beide een piekbelasting van het oppervlaktewater geven.

TOPPS

Van 2005 tot 2008 liep het Europese project TOPPS, dat staat voor Training the Operator to prevent Pollution of water from Point Sources. Het project draagt bij aan bewustwording, kennis en gedragsverandering bij telers ten aanzien van puntemissies naar het oppervlaktewater.

Verscheidende landelijke organisaties nemen deel aan TOPPS. Het project wordt gefinancierd door het LIFE programma van de EU en door ECPA (de Europese koepelorganisatie van producenten van gewasbeschermingsmiddelen). Waarschijnlijk wordt TOPPS in 2010 vervolgd en loopt dan tot 2013.

We praten over puntemissies en TOPPS met Jo Ottenheim, Henk Messelink en Rik de Werd. Jo Ottenheim is secretaris van Nefyto. Henk Messelink is (onder andere) manager Product Stewardship bij Nefyto-deelnemer Bayer CropScience en is binnen Nefyto de stimulator van het TOPPS-project. Rik de Werd is

Jo Ottenheim (Nefyto): “Telers werken over het algemeen zorgvuldig, maar zijn zich niet altijd bewust van alle risico’s.”

Henk Messelink (Bayer CropScience): “Waarschijnlijk is de grootste winst te behalen met bewustzijn en gedragsverandering.”

besteed aan emissie naar grond- en oppervlaktewater”, zegt Jo Ottenheim. “Zo heeft Nederland het Lozingenbesluit, waarmee het voorkomen van puntemissies wettelijk is afgedekt. Verder kennen we hier de spuitlicentie, de spuitkeuring en is er een goede basiskennis bij de toepassers van gewasbeschermingsmiddelen.”

Naar alle waarschijnlijkheid valt er in een aantal andere Europese landen meer winst te halen wat betreft puntemissies dan in Nederland. Toch kan het ook in Nederland beter, denken alle drie geïnterviewden. Ook het feit dat waterschappen soms MTR-overschrijdingen

Telers bewust van risico’s?

Vullen en reinigen (intern en extern) van de spuitmachine geven het grootste risico op een puntemissie. In hoeverre zijn telers zich bewust van de risico’s? Om hiervan een beeld te krijgen heeft Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (PPO) een enquête gehouden onder akkerbouwers in het netwerk van Telen met Toekomst. Dat leverde het volgende op (bron: PPO 2008, Marieke van Zeeland & Rommie van der Weide):

Inschatting risico op emissie door telers

- Van de 14% van de telers die het risico op emissie van reinigingswater via het erf naar een watervoerende sloot als groot schatten, schat 60% het goed in.
- Van de 58% van de telers die het risico op emissie van reinigingswater via het erf naar een watervoerende sloot klein schatten, schat 19% het verkeerd in.
- Van de overige 28% van de respondenten is niet bekend hoe zij het genoemde risico inschatten.
- Dit geeft aan dat het merendeel van de telers het risico op emissie via het erf naar een watervoerende sloot goed inschat.

Verbeterpunten

- Door de telers werd als belangrijkste verbeterpunt de aanleg van een aparte wasplaats voor spuitapparatuur met mogelijkheid tot afvoer en/of zuivering van het waswater aangedragen. Daarbij werd aangetekend dat dit een kostbare aangelegenheid is.

Plaats van vullen, intern en extern reinigen

Waar vullen en reinigen telers hun landbouwspruit? Onderstaande tabel geeft hiervan een beeld. Opgemerkt moet worden dat bij gebruik van een algemene was- en spoelplaats in een aantal gevallen overloop naar riool of oppervlaktewater mogelijk was. Bron: PPO, 2008.

	vullen	reinigen buitenkant	reinigen binnenkant	totaal
op een algemene vul- en wasplaats waar ook andere apparatuur wordt gereinigd	5	8	3	16
op het (half) verharde erf	18	24	5	47
op onverhard terrein	11	2	5	18
op het perceel	1	5	23	29
in de schuur	1			1
totaal	36	39	36	

- Op de bedrijven waar de schoonwatertank op de spuit is voorzien van een spuitlans, is men niet afhankelijk van een kraan (leiding en/of bronwater). Men heeft dan de mogelijkheid op het perceel of een ander onverhard terrein de spuit aan de buitenkant te reinigen. (Onverhard terrein geeft minder risico op puntemissie naar oppervlaktewater, red.)
- Spuitapparatuur waarbij de middelen geïnjecteerd worden in de spuitleiding geven ook minder risico’s op emissies. Wanneer de tank overloopt, loopt er alleen schoon water weg.

onderzoeker gewasbescherming bij Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (WUR). Hij onderzoekt onder meer de mogelijkheden van het zogeheten biofilter, waarin restvloei-stof wordt opgevangen en vervol-

gens biologisch wordt afgebroken (zie kader onderaan).

Puntemissies in Nederland

TOPPS is een Europees project waaraan vijftien lidstaten deelne-

men. Hoe staat Nederland wat betreft puntemissies ten opzichte van de andere Europese landen? “Nederland heeft veel oppervlaktewater en ondiep grondwater. Daarom heeft ons land altijd veel aandacht

geen vinden, kan duiden op puntemissies.

“Nonchalant gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zullen we in Nederland waarschijnlijk niet veel tegenkomen. Maar niet iedere teler is zich van alle risico’s bewust. Bovendien worden puntemissies relatief belangrijker, doordat we de diffuse emissies (zoals drift) steeds beter in de hand hebben. Puntemissies staan dan ook steeds meer op de agenda van bijeenkomsten rond gewasbescherming.”

Elke druppel telt

In het kader van TOPPS wordt door LTO Nederland en Agrodis (brancheorganisatie distributeurs) in Nederland een poster verspreid onder de telers, getiteld ‘Elke druppel telt’. Op de poster staat een aantal adviezen voor het voorkomen van puntemissies.

“Waarschijnlijk is de grootste winst te behalen met bewustzijn en gedragsverandering”, denken alle drie geïnterviewden. “Daarnaast wordt met belangstelling gekeken naar technische ontwikkelingen, zoals het biofilter waar momenteel onderzoek naar wordt gedaan (zie kader hiernaast).”

Het biofilter kent nog wel haken en ogen. “Hoe goed reinigt het? Hoeveel water (effluent) blijft er over? Ook is er wettelijk kader nodig voor de afvoer van het effluent.” ■

Nederlands onderzoek naar biofilter

Een biofilter bestaat uit een aantal bakken met biologisch substraat (onder meer potgrond en stro) en grond van het perceel waar de middelen worden toegepast.

Technisch gezien is de meest ideale situatie dat het vullen en reinigen van spuitmachines gebeurt op een speciaal daarvoor ingerichte plaats, voorzien van een opvangbak. En dat het opgevangen water in deze bak chemisch of biologisch wordt gezuiverd.

In de jaren tachtig is de zogeheten carboflow geïntroduceerd, gebaseerd op een koolstof-filter. Dit werkt op zich goed, maar de kosten waren aanzienlijk en op het oog is niet te beoordelen of het koolstof al dan niet is uitgewerkt.

Een goed alternatief kan het zogeheten biofilter zijn. Rik de Werd (onderzoeker bij PPO) doet onderzoek naar dit biofilter. Hij legt uit wat het principe is: “Een biofilter bestaat uit een aantal bakken met biologisch substraat (mengsel van onder meer potgrond en stro) en grond van het perceel waar de middelen worden toegepast. De bacteriën in die grond zijn door de toepassing van de middelen ‘geconditioneerd’ om deze middelen af te breken. Bij langzaam doseren heeft het biofilter de tijd om de middelen te binden aan de organische stof en de bacteriën hun werk te laten doen.”

Voordeel van het biofilter is dat het een goedkoop en onderhoudsarm systeem is en dat het materiaal (substraat en perceelgrond)

Rik de Werd (PPO) doet onderzoek naar het biofilter.

lang mee kan. “Het systeem is afgeleid van het biobed uit Engeland en Scandinavië. Daar richt men een deel van het erf of perceel in als biofilter. In België heeft men voor het eerst het biobed ‘uit de grond’ gehaald. In overleg met de Belgische collega’s onderzoeken we de mogelijkheden in Nederland.”

COLOFON

NEFYTO BULLETIN 1 | januari 2009 | Jaargang 15 Nefyto Bulletin is een uitgave van Nefyto (Nederlandse Stichting voor Fytofarmacie), belangenorganisatie voor de Nederlandse agrochemische industrie. Het bulletin wordt kosteloos toegezonden aan personen en organisaties die op enigerlei wijze betrokken zijn bij gewasbescherming in Nederland. Nefyto Bulletin verschijnt vier keer per jaar in een oplage van 1800.
REDACTIE Nefyto, Hogeweg 16 | Postbus 80523, 2508 GM Den Haag | t (070) 750 31 00 | f (070) 354 97 66 | nefyto@nefyto.nl | www.nefyto.nl **TEKST EN REALISATIE** FredMeijer.nl Communicatie, Doetinchem
ONTWERP EN LAY-OUT Cyril Strijdonk Ontwerpburo, Gaanderen **FOTOGRAFIE** Fred Meijer, Bayer CropScience, SETAC, Rik de Werd **DRUK** Sluis Doetinchem **VERSPREIDING** Controlled circulation / ISSN 1382-3833